

כרם נבות פרק כ"א פסוקים א'-ט"ז

רקע למורה

בפרק כ"א אנחנו קוראים על עימות נוסף בין אליהו לאחאב. בפרקים הקודמים למדנו על מאבקו של אליהו בעבודת הבעל, ואילו פרק זה מספר על מעשיו של אחאב בפרשת כרם נבות היזרעאלי, ובו אחאב ואיזבל משתמשים בכוחם לרעה והופכים לרוצחים.

נבות היה בעליו של כרם ששכן סמוך לארמונו של אחאב. אחאב ביקש מנבות לקבל את הכרם, והוא אף הציע כרם אחר בתמורה לכרמו של נבות: **וְאֶתְנֶה לְךָ תַחְתָּיו פָּרֶם טוֹב מִמֶּנּוּ אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְנֶה לְךָ כֶּסֶף מְחִיר זֶה** (ב'). נבות סירב לבקשתו של המלך ונימק: **חֲלִילָה לִי מֵה' מִתְּתִי אֶת נַחְלַת אֲבֹתַי לְךָ** (ג'). בדברי נבות אפשר לשים לב למרכיבים לסירוב - אמונתו של נבות בה' **חֲלִילָה לִי מֵה'** ושמירה על מסורת האבות **נַחְלַת אֲבֹתַי**; הנימוק לסירוב, נובע מערך משפחתי - שמירה על נחלת אבותיו, העוברת בירושה, שבעטיה הוא לא מוכן לקבל בעבור אדמתו כסף או רכוש, ונבות בדבריו מקשר את ההצעה למכירת הנחלה עם מעילה בה'.

אחאב לא היה מרוצה מתשובתו של נבות ושב הביתה **סָר וְעָף**:

ההתנהגות של אחאב המתוארת בפסוקים, מלמדת כי הוא התקשה לקבל את סירובו של נבות לבקשה הבאה מפי מלך ישראל!

איזבל ראתה שאחאב טרוד, שהוא לא אכל ולא שתה, ושאלה לפשר הדבר. אחאב תיאר בפניה את השיח עם נבות. נשים לב כי סירובו של נבות לתת את כרמו לאחאב חוזר שלוש פעמים בכתוב.

בפעם הראשונה מפי נבות עצמו: **חֲלִילָה לִי מֵה' מִתְּתִי אֶת נַחְלַת אֲבֹתַי לְךָ** (ג').

בפעם השנייה - **בְּרֵאשׁוֹ** של אחאב כאשר אחאב משחזר לעצמו את מה שאירע: **לֹא אֶתֵּן לְךָ אֶת נַחְלַת אֲבוֹתַי** (ד').

ובפעם השלישית כאשר אחאב מתאר את ההתרחשות לאיזבל: **לֹא אֶתֵּן לְךָ אֶת פְּרָמִי** (ו').

נשים לב לשינוי שחל בהצגת ההתרחשות, בעיקר נשים לב להצגת תשובת נבות.

נבות נימק את סירובו בנאמנות לקב"ה ולמשפחתו **חֲלִילָה לִי מֵה' מִתְּתִי אֶת נַחְלַת אֲבֹתַי לְךָ** (ג').

בתודעתו של אחאב הנאמנות לקב"ה מושמטת והדגש הוא על הנאמנות למשפחה והסירוב האישי לאחאב: **לֹא אֶתֵּן לְךָ אֶת נַחְלַת אֲבוֹתַי**.

לאיזבל אחאב מציג את הסירוב כאישי ושרירותי ואינו מציין את נימוקיו של נבות. **לֹא אֶתֵּן לְךָ אֶת פְּרָמִי**.

איזבל לעגה לאחאב: **אֵתְּהָ עֵתָה תַעֲשֶׂה מְלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל?** (ז) היא חשבה שמלך צריך לעמוד על דרישותיו ולהשיג את מבוקשו ולדחות את סירובו של נבות. איזבל הבטיחה לאחאב שהיא תדאג שכרם נבות יינתן לו, וביקשה ממנו לקום ולאכול.

כדי לממש את הבטחתה לאחאב, שלחה איזבל איגרות בשם אחאב, ובהן דרישה להכריז על צום ולהעמיד את נבות לדין בעוון ביזוי וקללת המלך. היא דאגה לשני עדי שקר שהעידו על כך והאשימו את נבות בכך שהוא קילל את ה' ואת המלך. עבירה שעונשה מוות בסקילה.

אנשי יזרעאל ישבו לדין, קיימו את תוכניתה של איזבל, והוציאו להורג את נבות.

לאחר שאנשי העיר יזרעאל ביצעו את דרישתה של איזבל, והוציאו להורג את נבות, הם באו ובישרו לה על מותו. איזבל הודיעה לאחאב שהוא יכול לרשת את כרם נבות, מאחר שזה מת. היא חזרה בפני אחאב על דברי נבות שעוררו את כעסו משום שלהבנתו הם רמזו לזלזול במלך: "אֲשֶׁר מֵאֵן לָתֵת לְךָ בְּכֶסֶף". אחאב שמע את דבר מותו של נבות, וירד אל הכרם כדי לממש את זכותו כיוורש חוקי.

הצעת למידה:

התלמידים ילמדו את הסיפור באמצעות הדמויות שמשתתפות בו, תגובותיהן ומעשיהן. התלמידים יבחינו בין מעשי אחאב למעשי איזבל ודרכם יבינו מה מייחד את תפיסת המלוכה בישראל. לפי תפיסת עולמה של איזבל - מלך רשאי להשתמש בכל דרך ואמצעי כוחני כדי להשיג את מטרתו ואסור לסרב לבקשתו.

לפי תפיסת עולמו של אחאב - לכל אזרח יש זכות על רכושו הפרטי והמלך אינו רשאי להוציא אותו ממנו בכוח. אחאב מייצג את תפיסת המלוכה בישראל שמגבילה את כוחו של המלך. זה אירוע שמדגים יחסי הון ושלטון שיש בו שחיתות מוסרית, ואפשר ללמוד ממנו שגם מלכי ישראל נאלצו לרסן את כוחם. למרות שמשפט המלך התיר לכאורה למלך בישראל לקחת רכוש פרטי, "וְאֵת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֵת פְּרִמֵיכֶם וְיִזְבִּיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח וְנָתַן לְעַבְדָּיו" (שמואל א', ח', י"ד), הסיפור על כרם נבות מראה שזה היה מסובך, ואפילו איזבל, שבאה עם תפיסת מלוכה נוכרית, נאלצה לביים משפט כדי להשיג את כרמו של נבות.

בסופו של דבר, למרות שאיזבל תכננה ודאגה לביצוע רצח נבות, אחאב הוא זה שנושא באחריות הכוללת ונחשב רוצח, וכך גם יפנה אליו אליהו הנביא במילים: "הרצחת וגם ירשת".

ניתן את הדעת שדברי אליהו "הרצחת וגם ירשת" הפכו למטבע לשון, ואף הוכנסו לחוקי המשפט בישראל: "אלה פסולים לרשת את המוריש: מי שהורשע על שגרם במתכוון למותו של המוריש או שניסה לגרום למותו" (חוק הירושה, תשכ"ה).

לצורך הלימוד, נחלק את סיפור כרם נבות לארבעה חלקים. בכל חלק נבחין במקום שמתרחשת בו העלילה, בדמויות הפועלות ובהתרחשות העיקרית.

התלמידים יסמנו את הדברים החשובים שאומרים הדוברים השונים בפרק ויסבירו במילים שלהם את הדברים הללו.

את השיעור נסיים בשאלה: לאור מה שלמדנו, מי אשם במותו של נבות?

1. פסוקים א'-ג':

- א. ויהי אחר הדברים האלה פָּרַם ה' הַיָּהּ לְנִבְוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר בְּיִזְרְעֵאל אֶצֶל הַיֵּכָל אַחְאָב מֶלֶךְ שֹׁמְרוֹן.
- ב. וַיְדַבֵּר אַחְאָב אֶל נְבוֹת לֵאמֹר הֲנִנְה לִי אֵת פְּרִמְךָ וַיְהִי לִי לְגַן יָרֵק כִּי הוּא קְרוֹב אֶצֶל בֵּיתִי וְאֶתְנֶה לְךָ תַּחְתָּיו כָּרֶם טוֹב מִמֶּנּוּ אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְנֶה לְךָ כֶּסֶף מִחִיר זֶה.
- ג. וַיֹּאמֶר נְבוֹת אֶל אַחְאָב חֲלִילָה לִי מִדֵּי מִתְתִּי אֵת נַחְלֹת אֲבֹתַי לְךָ.

המקום שהתרחשה בו העלילה:

הדמויות:

אחאב - מלך ישראל.

נבות - בעל כרם ביזרעאל (על פי חז"ל הוא היה קרוב משפחה של אחאב).

- סמנו בפסוקים את הבקשה של אחאב (בצבע אדום) ואת תשובת נבות (בצבע כחול) וכתבו במילים שלכם:

בקשת אחאב: _____

תשובת נבות: _____

2. פסוקים ד'-ז':

- ד. וַיִּבֶא אַחְאָב אֶל בֵּיתוֹ סֵר וַיִּעַף עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי וַיֹּאמֶר לֹא אֶתֵּן לָךְ אֶת נַחֲלַת אֲבוֹתַי וַיִּשְׁכַּב עַל מִטָּתוֹ וַיִּסַּב אֶת פָּנָיו וְלֹא אָכַל לֶחֶם.
- ה. וַתִּבֶא אֱלֹהֵי אִיזָבֵל אֲשֶׁתוֹ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו מִה זֶה רֵיחַךְ סָרָה וְאֵינְךָ אֹכֵל לֶחֶם.
- ו. וַיְדַבֵּר אֵלֶיהָ כִּי אֲדַבֵּר אֶל נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי וְאָמַר לוֹ תִּנְהַלְתִּי אֶת פְּרִמְךָ בְּכֶסֶף אוֹ אִם חֲפִץ אַתָּה אֶתְנֶה לָּךְ כָּרֶם תַּחֲתֵינוּ וַיֹּאמֶר לֹא אֶתֵּן לָךְ אֶת פְּרִמִּי.
- ז. וַתֹּאמֶר אֱלֹהֵי אִיזָבֵל אֲשֶׁתוֹ אַתָּה עֲתָה תַעֲשֶׂה מְלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל קוּם אֶכְלֵ לֶחֶם וַיֵּטֵב לָבָד אֲנִי אֶתֵּן לָךְ אֶת פְּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי.

המקום שהתרחשה בו העלילה: _____

הדמויות:

אחאב - מלך ישראל.

איזבל - אשת אחאב.

- סמנו בפסוקים את מצבו של אחאב (בצבע אדום), את דברי איזבל (בצבע כחול) ואת דברי אחאב (בצבע ירוק). כתבו במילים שלכם:

דברי אחאב לאיזבל: _____

תגובת איזבל לדברי אחאב: _____

3. פסוקים ח'-י"ג:

- ח. וַתִּכְתֹּב סִפְרִים בְּשֵׁם אַחְאָב וַתַּחֲתֵמָם בְּחַתְמוֹ וַתִּשְׁלַח סִפְרִים (הספרים) אֶל הַזְּקֵנִים וְאֶל הַחֹרִים אֲשֶׁר בְּעִירוֹ הַיִּשְׁבִּים אֶת נְבוֹת.
- ט. וַתִּכְתֹּב בְּסִפְרִים לֵאמֹר קְרָאוּ צוּם וְהִשִּׁיבוּ אֶת נְבוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם.
- י. וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל נִגְדוּ וַיַּעֲדוּהוּ לֵאמֹר בְּרַכְתָּ אֱלֹהִים וּמִלֶּךְ וְהוֹצִיאָהוּ וְסִקְלָהוּ וַיָּמָת.
- יא. וַיַּעֲשׂוּ אֲנָשֵׁי עִירוֹ הַזְּקֵנִים וְהַחֹרִים אֲשֶׁר הַיִּשְׁבִּים בְּעִירוֹ כַּאֲשֶׁר שְׁלַחָה אֵלֵיהֶם אִיזָבֵל כַּאֲשֶׁר פָּתְנוּ בְּסִפְרִים אֲשֶׁר שְׁלַחָה אֵלֵיהֶם.
- יב. קְרָאוּ צוּם וְהִשִּׁיבוּ אֶת נְבוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם.
- יג. וַיָּבֵאוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל וַיִּשְׁבוּ נִגְדוּ וַיַּעֲדוּהוּ אֲנָשֵׁי הַבְּלִיעֵל אֶת נְבוֹת נִגְדוּ הָעָם לֵאמֹר בְּרַךְ נְבוֹת אֱלֹהִים וּמִלֶּךְ וַיִּצְאָהוּ מִחוּץ לְעִיר וַיִּסְקְלָהוּ בְּאֲבָנִים וַיָּמָת.

המקום שהתרחשה בו העלילה: _____

הדמויות:

איזבל - אשת אחאב

זקני יזרעאל

שני עדי שקר

- סמנו בפסוקים את הדרישה של איזבל מהזקנים (באדום) ואת העדות של עדי השקר (בכחול). כתבו במילים שלכם:

_____ הדרישה של איזבל מזקני יזרעאל:

_____ העדות של עדי השקר:

חשבו:

- מדוע איזבל לא הוציאה את נבות להורג והחליטה להשתמש בעדי שקר ולביים משפט דיבה?
- מה אפשר ללמוד מכך על תפיסת המלוכה של אנשי העיר?

4. פסוקים י"ד-ט"ז:

יד. וַיִּשְׁלַחוּ אֶל אִיזָבֵל לֵאמֹר סִקֵּל נְבוֹת וַיָּמָת.

טו. וַיְהִי כַשְׂמַע אִיזָבֵל כִּי סִקֵּל נְבוֹת וַיָּמָת

וַתֹּאמֶר אִיזָבֵל אֶל אַחְזָב קוּם רֵשׁ אֵת פָּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר מֵאֵן לָתֵת לְךָ בְּכֶסֶף

כִּי אֵין נְבוֹת חַי כִּי מָת.

טז. וַיְהִי כַשְׂמַע אַחְזָב כִּי מָת נְבוֹת וַיִּקַּם אַחְזָב לְרַדֵּת אֶל פָּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי לְרִשְׁתּוֹ.

_____ **המקום** שהתרחשה בו העלילה:

הדמויות:

אחאב - מלך ישראל

איזבל - אשת אחאב

- קראו את הפסוקים ואת דברי יהודה קיל בפירוש דעת מקרא: "וכפל ושילש וריבע הכתוב את עניין מיתתו של נבות בסקילה כדי להטעים [להדגיש] את העיוות שבמשפט זה."
- כיצד מדגיש הכתוב את העוול החמור של שנעשה לנבות? סמנו בפסוקים

_____ מה אמרה איזבל לאחאב?

_____ מה עשה אחאב בתגובה?

- חוו דעתכם - מי אשם במותו של נבות?